

Оригинални научни рад

КОГНИТИВНА ОТВОРЕНOST И КРИТИЧКА МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ КАО ПРЕДИКТОРИ ПОДЛОЖНОСТИ ЛАЖНИМ И ОБМАЊУЈУЋИМ САДРЖАЈИМА У ОНЛАЈН ОКРУЖЕЊУ*

Урош Миљковић

Универзитет одбране у Београду, Институт за стратегијска истраживања

Апстракт. Савремено информационо окружење карактерише преплављеност информацијама, што пред појединце поставља значајне изазове у погледу критичке обраде и евалуације информација са којима се сусрећу. С тим у вези, постоји потреба за дубљим разумевањем специфичних фактора који доприносе развоју способности одбране од обмањујућих садржаја у онлајн простору. Основни циљ истраживања био је да се испита повезаност између конструкта когнитивне отворености, критичке медијске писмености (изражене кроз само-процену критичке конзумације садржаја и перцепције медијске манипулације) и подложности лажним и обмањујућим садржајима у онлајн окружењу. У раду су коришћени следећи инструменти: скала за процену веровања о активном мишљењу отвореног ума (АОТ; $\alpha = 0.70$); скала за процену критичке конзумације медијских садржаја (CMLS), са субскалама: критичка информациона писменост ($\alpha = 0.80$), антиципативна рефлексивност ($\alpha = 0.85$) и промишљена употреба социјалних мрежа ($\alpha = 0.71$); скала перцепције медијске манипулације (креирана за потребе истраживања, $\alpha = 0.76$); и скала за процену подложности лажним и обмањујућим информацијама у онлајн окружењу (OMISS, $\alpha = 0.87$). Узорак је чинило 172 испитаника опште популације у Србији (65.1% жена; M старости = 37,6, $SD = 11,59$). Резултати корелационе анализе су показали да је подложност лажним и обмањујућим информацијама значајно и негативно повезана са димензијом критичке информационе писмености ($r = -.48$), антиципативном рефлексивношћу ($r = -.35$) и перцепцијом медијске манипулације ($r = -.28$). Хијерархијска регресиона анализа је показала да резултат на скали АОТ не доприноси предикцији подложности лажним и обмањујућим информацијама; увођење димензија критичке конзумације медијских садржаја је значајно унапредило регресиони модел ($R^2 = .252$, $p < .01$), при чему су се као најзначајнији предиктори издвојиле критичка информациона писменост ($\beta = -.382$, $p < .01$) и антиципативна рефлексивност ($\beta = -.158$, $p < .05$). На крају, додатно укључивање перцепције медијске манипулације је маргинално допринело моделу ($R^2 = .269$), док је њен ефекат био на граници статистичке значајности ($\beta = -.142$, $p < .05$). Добијени налази подржавају значај критичког приступа информацијама у заштити од њиховог потенцијалног штетног деловања, али такође и указују на ограничену улогу општих когнитивних диспозиција у овом контексту.

Кључне речи: подложност дезинформацијама, когнитивна отвореност, медијска писменост, критичко мишљење, медијска манипулација

* Рад је настао у оквиру пројекта: „Претпоставке оптималне имплементације концепта тоталне одбране у Републици Србији“ (ИСИ/ДХ/1/26-28=), који финансира Министарство одбране Републике Србије, а реализује Институт за стратегијска истраживања Универзитета одбране у Београду.

Адреса за кореспонденцију: uros991@gmail.com

ORCID(и) аутора: 1. <https://orcid.org/0009-0006-9374-8641>